

Korunmaya muhtaç kimsesiz çocukların devam ettikleri okulların yöneticilerinin bu çocukların sorunlarına ve sorunların çözümlerine yönelik mesleki donanımları*

Zuhal İNCE**

Aytül KASAPOĞLU***

Serhat SEZEK****

Özet

Korunmaya muhtaç çocuklar herhangi bir nedenle annesini, babasını veya her ikisini de kaybetmiş veya ailenin parçalanması, maddi olanaksızlıklar, anne-babanın sağlık ve psikolojik durumlarından dolayı, aileleri ile birlikte yaşamalarında engeller oluşmuş kişilerdir. Devlet, bu durumlarda kimsesiz çocuklara sahip çıkmak, onların gelişimlerini en iyi şekilde sağlamakla görevlidir. Ülkemizde bu görev Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile gerçekleştirilmektedir. Bu araştırma ile Yozgat ili ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarındaki eğitim yöneticilerinin okullarında bulunan korunmaya muhtaç çocukların sorunlarına ve sorunların çözümlerine yönelik mesleki donanımları betimlenmeye çalışılmıştır. Bunun için nitel araştırma yapılmış, amaçlı örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Veri toplamak için kullanılan görüşme formu açık uçlu sorulardan oluşturulmuştur. Araştırma için görüşülen çalışma grubu, 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Yozgat ilinde, korunmaya muhtaç çocukların devam ettikleri on üç okulda görev yapan on üç okul yöneticisidir. Yapılan araştırma sonucunda; kimsesiz çocukların okullarda etiketlenmiş durumda oldukları, dışlandıkları ve bunlara tepki olarak çevrelerinde kendileri gibi olan diğer kimsesiz çocuklara sığınarak gruplaşma yarattıkları ortaya çıkmaktadır. Kimsesiz çocuklarda, aile yaşantısından uzak kalmaları nedeniyle sosyal yaşantı eksiklikleri görülmektedir. Okul yöneticilerinin bu çocuklar üzerinde özellikle ortaöğretim okullarında etkililikleri zayıftır. Okullarındaki eğitim-öğretim faaliyetleri içerisinde bu öğrencilerin sorunlarının farkındadırlar ancak bu sorunlara köklü çözüm bulacak durumda değildirler. Bu doğrultuda ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarındaki eğitim yöneticilerinin okullarında bulunan korunmaya muhtaç

* Bu çalışmanın ilk hali, 8. Ulusal Eğitim Yönetimi Kongresi'nde (7-8 Kasım 2013, Marmara Üniversitesi) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Maarif Müfettişi, MEB, zhl.nc@windowslive.com

*** Prof.Dr., Ankara Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, kasap@humanity.ankara.edu.tr

**** Maarif Müfettişi, MEB, serhatsezek@hotmail.com

çocukların sorunlarını tanıyabilmeleri, bu çocuklar ile aileleriyle birlikte yaşayan çocuklar arasındaki ilişki durumlarını tespit edebilmeleri ve bu sorunların çözümlerine yönelik neler yapılabileceği üzerine fikir geliştirebilmeleri önem arz etmektedir.

Anahtar kelimeler: Korunmaya muhtaç çocuk, okul yöneticileri, mesleki donanım

The professional competencies of school administrators for supporting children in need of protection in schools

Abstract

Children who have lost a parent or both parents for whatever reason may be defined as children who are in need of protection. Also, children in need of protection may encounter obstacles in life due to the breakdown of the family, financial problems and due to physical and mental health problems. The state of the country is responsible for supporting these children while providing resources for their healthy development. These responsibilities are fulfilled by the Turkish Social Service and Children Protection Institution. The aim of this study is to portray the situation of school administrators that serve in Yozgat in terms of the professional competencies which are required for dealing with the problems of children in need of protection. This qualitative study utilizes purposeful sampling. Open-ended questionnaires are used to collect the data. The sample of the study consists of 13 school administrators who work in different schools that children in need of protection attend within the academic year 2012-2013. The results of the study show that these children are labeled and excluded by their peers. They also socialize with mainly other children who are in need of protection. Because of the weak familial relations, these children experience problems with their lives. School administrators in high schools have little influence over vulnerable children. Although the school administrators are aware of the problems, they are not unable to find permanent solutions. In this light, school administrators in primary and high schools need to identify these children and their problems while recognizing the familial relations of vulnerable children. In relation to that, it is crucial for school administrators to put forward solutions and remedies after the initial diagnosis of the situation.

Keywords: Children in need of protection, school administrators, professional competencies

Giriş

Aile toplumun temelidir, çünkü toplumun geleceği olan çocuklar aile kurumlarında yetiştirilerek toplumsal devamlılık sağlanır. Tüm çocukların insan hakları ve çocuk hakları kapsamı uyarınca fiziksel, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarının, gelişim özellikleri doğrultusunda en iyi şekilde karşılanması gerekmektedir. Aileler çocukların birincil gereksinimlerini öncelikle kendileri karşılar; ailesi olmayan çocukların bu ihtiyaçları sosyal hizmetler tarafından karşılanmaktadır.

Korunmaya muhtaç çocuklar herhangi bir nedenle annesini, babasını veya her ikisini de kaybetmiş oldukları gibi; ailenin parçalanması, maddi olanaksızlıklar, anne-babanın sağlık ve psikolojik durumları gibi nedenlerle çocuklarının aileleri ile yaşamalarında engeller oluşmuş olabilir. Devlet, bu durumlarda kimsesiz çocuklara sahip çıkmak, onların gelişimlerini en iyi şekilde sağlamakla görevlidir.

Ülkemizde bu görev, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile sağlanır. Bu kanunun amacı; korunmaya, bakıma veya yardıma muhtaç aile, çocuk, sakat, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetler ve bu hizmetleri yürütmek üzere kurulan teşkilatın kuruluş, görev, yetki ve sorumlulukları ile faaliyet ve gelirlerine ait esas ve usulleri düzenlemektir. Bu kanun; sosyal hizmetlerle ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek kişileri ve özel hukuk tüzel kişilerini, sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarında çalışan personeli, sosyal hizmetlerden faydalananları ve faydalananak durumda olanları kapsar (MEB, 2011, s. 15).

Aile yoksunluğu ve olumsuz çevre koşulları gibi nedenlerin, kurum çocuklarının psikolojik sağlığını, davranışlarını, zekâlarını ve kişiliklerini olumsuz bir biçimde etkilediği varsayılmaktadır. Zekâları yaşlıları gibi gelişemeyince okulda başarısızlık ve yaşa uygun eğitim aşamasında olamama gibi durumlar ortaya çıkmaktadır. Görüldüğü gibi sorun yalnızca barınacak yer bulmak ya da giyinme ve beslenme ihtiyaçlarının karşılanması demek değildir (Fidan, 2005, s. 2).

Korunmaya muhtaç çocuklar, diğer çocuklar gibi, formal eğitim kurumlarında yetişmektedirler. Dolayısıyla bireyi topluma hazırlama ve toplumun bir parçası haline getirme süreçleri yetiştirme yurtlarındaki çocuklar için de uygulanmaktadır. Buradaki çocuklara da örgün eğitim kurumlarında öğretilen vatandaşlık hak ve görevleri ile ilgili konular öğretilmektedir. Genel olarak eğitimin, özellikle sosyal bilgiler eğitiminin, temel amacı iyi vatandaş yetiştirmektir (Öcal ve Kemerkey, 2011, s. 64). Okullar öğretim görevini yerine getirirken eğitim görevini ihmal etmemeli, korunmaya muhtaç çocukların topluma uyumları, diğer öğrencilerle iyi ilişkiler kurabilmeleri için çalışmalar yapmalıdırlar.

Okul, bütün toplumlarda ailenin yanında sosyalleşmeyi sağlayan unsurlar arasında, çocuğun psikososyal gelişimindeki beklentilerine cevap veren bir eğitim kurumudur. Aynı zamanda resmi bir öğrenme kurumu olan okulun amacı, çocukların bilgi ve kültürlerini arttırmak, onları sosyal sistemin sürekliliğini sağlayan bireyler olarak yetişmelerini sağlamaktır (Öztürk, 2004, s. 242).

Okul yöneticileri korumaya muhtaç çocukların sorunları için üzerine düşen misyonlarını gerçekleştirmeye çalışırken rastgele hareket edemezler. Toplumun devamını sağlayacak olan bir nesil tesadüfi olarak yetiştirilemez. Bu nedenledir ki; kurumlar olanakları doğrultusunda bir plan ve koordine içinde çalışmalıdırlar. Okul yöneticileri aynı zamanda eğitim ve öğretim liderleridir. Eğitim liderleri olarak okuldaki her yaşamışlıktan sorumlu oldukları gibi iyileştirici ve geliştirici çalışmalar yapmak, bu çalışmalarını yaparken programlı olmak durumundadırlar.

Ersoy'un (2001, s. 210), "Çocuk Yuvasında Kalanlarla Ailesiyle Yaşayan Dokuz-On Bir Yaş Grubundaki Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi" başlıklı araştırması sonucunda

yuvada kalan ve ailesiyle yaşayan çocuklar arasında saldırganlık eğilimi alt boyut puan ortalamaları arasında önemli farklılıklar olduğu saptanmıştır. Çocukların cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, doğum sırası, anne öğrenim durumu, baba öğrenim durumu, devam ettiği okuldaki sosyal durumu, sınıfta kalıp kalmama durumu, disipline gidip gitmeme durumu, kendini sinirli bulup bulmama durumu, sık sık kavga edip etmeme durumu, kavga ettiği kişi, hoşlandıkları kitap ve filmlere göre yuvada yaşayan çocukların yuvaya verilme nedeninin toplam saldırganlık puanı açısından farklılık yarattığı belirlenmiştir. Ayrıca, yaşanan yer, yaş, anne öğrenim durumu, hoşlandıkları kitap ve film etkileşimlerinin toplam saldırganlık eğilim puanı açısından farklılık oluşturduğu saptanmıştır.

Korunmaya muhtaç çocukların devlet himayesine alınarak, eğitim-öğretim süreçlerinden geçirilmek suretiyle toplumla bütünleşmeleri sağlanmaya çalışılmaktadır. Ancak bu çocuklar korunmaya muhtaç olmalarından toplumu sorumlu tuttuklarından dolayı, topluma yabancılaşmakta, kendilerini çaresiz hissetmekte ve kendilerini ispat etme kaygısı ile çevreye zarar verme dürtülerine engel olamamaktadırlar (Kalaycı, 2007, s. 28).

Uyumlu akran ilişkilerinin oluşturduğu sınıf atmosferi, çocukların okula kısa sürede alışmalarına, okulu sevmelerine de yardımcı olabilecektir. Ancak akranlarıyla sorun yaşayan, onlarla oyun oynama fırsatı bulamayan çocuklar zamanla sıkılabileceklerdir. Bu çocuklar kendilerini yalnız, dışlanmış hissedecekler ve sonuç olarak bu durum onların çekingen ya da saldırgan tepkiler göstermelerine yol açacaktır. İçeride ya da dışarıya dönük davranış sorunları olumsuz akran etkileşimlerini devam ettirirken, çocuğun reddedilmesi, dışlanması da devamlılık gösterecektir. Akran kabulü okula uyumu desteklerken, akran reddi, uyumu engellemektedir. Kabul edilme-uyum ve reddedilme-uyumsuzluk arasında zamanla kısır döngü oluşabilmektedir (Gülây, 2009, s. 83).

Öğrenciliklerinde okul ve mahalle arkadaşları, iş yaşamında ise iş arkadaşları arasında yuvahılar, yurtlular gibi ifadelerle maruz kalma ve kendilerine acıma hissiyle yaklaşılması korunmaya muhtaç çocuklarda dışlanmışlık algısı yaratmakta ve üzmetmektedir (Yazıcı, 2012, s. 499). Korunmaya muhtaç çocuklar değerlendirilirken ölçütlerin ne olması gerektiği iyi belirlenmeli, hizmetin yürütülmesinde yer alan çalışanların davranışlarının ve ilgili mevzuatın kurum bakımını etkilediği bilinmelidir. Korunmaya muhtaç çocukların toplum ve basın yayın organları tarafından doğru tanınmasına yardımcı olunmalı, korunmaya muhtaçlığın duygusal olarak istismar edilmesinin önüne geçilmelidir (Elmacı, 2010, s. 949).

Korunmaya muhtaç çocukların devam ettikleri okulların yöneticilerine bu bağlamda büyük görevler düşmektedir. Okullarında her ne kadar iş yükleri fazla olsa da yöneticilerin bu çocukları görmezden gelmeleri mümkün değildir. Biyolojik anne-babalarından ayrı, yurtlarda veya sevgi evlerinde kendilerine çevre oluşturulan, doğal yaşam sürecinde sahip olunması gereken sosyal yaşantıların, etkinliklerle verilmeye çalışılan bu çocukların, yurtlar ve yaşadıkları evler dışında en çok zaman geçirdikleri yerler okullardır. Okullarda eğitim-öğretim faaliyetlerinin yanı sıra kişilik gelişimleri ve sosyal becerilerinin gelişimi için iyi yaşantılar edinecekleri ortamların

sağlanması gerekmektedir. Eğitim yöneticilerinin bu durumlarla baş edebilecekleri bilgi ve yönetim becerilerinin, çözüm odaklı olması gerekmektedir.

Toplumun mirasçıları olan çocukların insanoğlunun bugüne kadar yaptıklarını geleceğe taşıyacak, bugünden sonrasına sahip olacak bireyler olarak iyi yetiştirilmeleri, toplum için büyük önem arz etmektedir. Çocukların eğitimi ailede başlar, okullarda formelleşir. Çocuklar; okul, aile ve çevrenin etkisi ile sürekli değişim göstererek üretici olduğu andan itibaren yetişkin konumunu alır. Onların topluma fayda sağlayacak iyi insan, iyi vatandaş, iyi tüketici, verimli çalışan olabilmesi için en iyi olanakların sağlanması gerekmektedir.

Çocukları geleceğe hazırlamak, var olan kültürü aktarmak, toplumsal değerleri benimsetmek aileler ile birlikte okullarda gerçekleşmektedir. Ailenin toplumdaki duruşu değişmiş, bireylerin ihtiyaçları artmış, çocuk yetiştirmede sağlanması gereken her koşulun yerine getirilmesi zorlaşmıştır. Anne-baba çocuğun eğitim-öğretim işlerini diğer kurumlardan destek almadan yapamaz duruma gelmiştir. Her çocuk öncelikle ailesi tarafından korunmakta ve yetiştirilmekte, daha ileri gereksinimler için diğer kurumlardan faydalanma yoluna gidilmektedir. Aile kurumu içinde büyüme fırsatını kaybetmiş korunmaya muhtaç çocuklar için de bu gereksinimler vazgeçilmezdir ve karşılanmalıdır. Bu çocuklar anne-baba veya onlara bakacak birinci dereceden bir yakınları olmadığı için devlet tarafından korunmaktadır. Normal şartlarda sahip olmaları gereken imkânlar onlara yurtlarda veya sevgi evlerinde verilmektedir. Fizyolojik ihtiyaçların karşılanması iyi bir finansal yönetimle gerçekleşebilir. Ancak duygusal yaşantılarındaki boşluğu doldurmak kolay olmayacaktır. Ve bu çocuklar aileleriyle birlikte yaşayan diğer çocuklarla aynı formal eğitim kurumlarında öğrenim görmekte, günde en az altı saatlerini okullarda geçirmektedirler. Bu süre gelişim döneminde olan ilköğretim ve ortaöğretim öğrencileri için önemli bir zaman dilimidir. İnsanlar toplu halde yaşar ve birbirlerinden etkilenirler. Okullarda korunmaya muhtaç çocuklarla ailesinin yanında yaşayan çocukların etkileşimlerinin olumlu olması her iki grup için yaşantı zenginliği kazandıracak, farklı yaşantılar tanıyacaktır. Aksi durumda her iki grup öğrencide olumsuz öğrenmeler oluşacaktır. Eğitim okullarda planlı programlı ve olumlu davranışı hedefleyerek düzenlemiş olsa da öğrenmelerin olumsuz olma durumunun önüne geçilemeyebilir. Bu durumda okul yöneticilerine önemli görevler düşmektedir. Okullarda korunmaya muhtaç çocuklar ile ailesinin yanında yaşayan çocukların iletişimlerinin iyi olması için okul yöneticilerinin bu alanda yönetsel becerilerinin sürekli değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu araştırma ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarındaki eğitim yöneticilerinin okullarında bulunan korunmaya muhtaç çocukların sorunlarını tanıyabilmeleri, bu çocuklar ile aileleriyle birlikte yaşayan çocuklar arasındaki ilişki durumlarını tespit edebilmeleri, şayet varsa bu sorunların çözümlerine yönelik neler yapılabilecekleri üzerine fikir geliştirilebilmeleri için önem arz etmektedir. Ayrıca araştırma okullarımızda yöneticilik yapan eğitimcilerin bu alanda ne derece donanımlı olduklarının tespitine yardımcı olacağından onların mesleki gelişimlerinde etkili olması hedeflenmiştir.

Bu araştırmanın problemi “Korunmaya muhtaç kimsesiz çocukların devam ettikleri okulların yöneticilerinin bu çocukların sorunlarına ve sorunların çözümlerine yönelik mesleki donanımları nedir?” şeklinde belirlenmiştir. Alt problemler ise aşağıda sıralanmıştır:

1. Okullarda ğrenim gören korunmaya muhtaç çocuklarla aileleriyle yaşayan öğrenciler arasındaki ilişkiler nasıldır?
2. Okul yöneticileri ile rehber öğretmenler, korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili hangi alanlarda iş birliği yapmaktadırlar?
3. Korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili eğitim alınması gereken konular ne şekilde değerlendirilmektedir?

Yöntem

Bu araştırma ile Yozgat ilinde korunmaya muhtaç kimsesiz çocukların devam ettikleri okulların yöneticilerinin bu çocukların sorunlarına ve sorunların çözümlerine yönelik mesleki donanımları betimlenmeye çalışılmıştır. Bunun için nitel araştırma yapılmıştır. Nitel araştırmalarda araştırmacı veri toplama araçlarını belirledikten sonra verileri toplamaya başlar. Nitel araştırmalarda yapılandırılmış görüşme sürecinin yanında gözlem ve döküman inceleme gibi yöntemler de kullanılmaktadır. Görüşme sürecinde soruların açık ve anlaşılır bir şekilde katılımcıya yöneltilmesi ve gerekli durumlarda ek sorularla araştırılan konunun derinleştirilmesi sağlanmalıdır (şimşek ve Yıldırım, 2008, s. 89).

Araştırma süreci sonunda elde edilen veriler betimsel veya içerik analizine tabi tutulurlar. Betimsel analiz, derinlemesine analiz gerektirmeyen verilerin işlenmesinde kullanılırken, içerik analizi elde edilen verilerin daha yakından incelenmesini ve bu verileri açıklayan kavram ve temalara ulaşılmasını gerektirir (şimşek ve Yıldırım, 2008, s. 89). Yapılan araştırmada, amaçlara ulaşmak için yüz yüze görüşme yöntemi kullanılmış, açık uçlu sorularla bir görüşme formu hazırlanmıştır.

Çalışma grubu

Araştırma için amaçlı örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırmalarda öncelikli amaç; genelleme olmadığı için nitel araştırma indirgemeci değildir; yani olguları önce parçalara ayırıp çalışarak bulunan sonuçları evrene genelleme amaı yoktur. Sosyolojinin bazı alanlarında araştırmacıların genellikle; bir kabile, bir köy, gençlik rgt gibi evrenin bütünü ile çalıştıkları bilinmektedir. Bu araştırmacılar örnekleme gibi bir yönteme ihtiyaç duymazlar. Bu durum nitel araştırmada “durum çalışması” olarak yer bulmaktadır. Ayrıca günümüzde modern toplumların daha karmaşık ve katmanlaşmış olduğu; toplumun bütünü içinde kendine özgü özellikleri olan alt katmanlar olduğu, her katmanın kendi başına bir evren olarak çalışılması da mümkün görülmemektedir (şimşek ve Yıldırım, 2008).

Bu araştırma için görüşülen çalışma grubu, 2012-2013 eğitim-ğretim yılında Yozgat ilinde, korunma muhtaç çocukların devam ettikleri 13 okulda görev yapan, 13 okul yöneticisidir.

Veri toplama aracının geliştirilmesi

Veri toplamak için kullanılan görüşme formu açık uçlu sorulardan oluşturulmuştur. Görüşmede okul yöneticilerine uygulanacak veri toplama aracında cinsiyet, görev süresi ve eğitim durumu bilgilerinin yanı sıra aşağıdaki sorular sorulmuştur:

1. Okulunuzda öğrenim gören korunmaya muhtaç çocuklarla, ailesiyle yaşayan öğrenciler arasındaki ilişkiler nasıldır?
2. Korunmaya muhtaç çocuklar ile ailesiyle yaşayan öğrenciler arasında yaşanan sorunlar nelerdir? Bunları çözmek için ne tür çalışmalar yapıyorsunuz?
3. Korunmaya muhtaç çocuklar ile ailesiyle yaşayan öğrenciler arasındaki sorunların çözümü için yaptığınız çalışmaların korunmaya muhtaç çocuklara ve diğer öğrencilere katkıları neler olmuştur?
4. Okulunuzda rehber öğretmen var mı? Rehber öğretmen ile korunmaya muhtaç çocuklar ile ilgili hangi alanlarda daha çok iş birliği yapıyorsunuz?
5. Korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili hangi konularda eğitim almak istersiniz?

Bulgular

Tablo 1

Çalışma Grubunun Özellikleri

Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri								
Görev Süresi	İlköğretim				Ortaöğretim			
	15-20	20-25	25-30	30 +	15-20	20-25	25-30	30 +
	2	2	1	2	-	4	-	2
Cinsiyet	Kadın		Erkek		Kadın		Erkek	
	0		7		0		6	
Öğrenim Durumu	Enstitü	Lisans	Y. Lisans		Enstitü	Lisans		Y. Lisans
	3	4	0		1	4		1

Çalışma grubu, 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Yozgat ilinde korunmaya muhtaç kimsesiz çocukların devam ettikleri on üç okulun yöneticilerinden oluşmaktadır. Çalışma grubundaki yöneticilerin hepsi erkek yöneticilerdir.

Çalışma grubunun ilköğretim okulu müdürlerinin görev sürelerindeki dağılımı 15 yıl ve 30 yıl üzeri geniş bir yelpazede seyretmektedir. Ortaöğretim okulu müdürlerinin görev süreleri 20-25 yıl arasında yığılma göstermekte ve 30 yıl üzerinde seyretmektedir. İlköğretim okulu yöneticilerin 3'ü enstitü düzeyinde, 4'ü lisans düzeyinde; ortaöğretim müdürlerinden 1'i enstitü düzeyinde, 4'ü lisans düzeyinde, 1'i yüksek lisans düzeyinde öğrenim görmüşlerdir.

Tablo 2

Korunmaya Muhtaç Kimsesiz Çocuklar İle Ailesiyle Yaşayan Çocuklar Arasındaki İlişkiler

Görüşler	İlköğretim	Ortaöğretim	Toplam
Gözle görülür bir sorun yok	5	3	8
Kimsesiz çocuklar dışlanıyor	1	5	6
Kimsesiz çocuklar kavga ediyor	2	4	6
Kimsesiz çocuklar kendilerini dışlıyor	2	3	5
Kimsesiz çocuklar kendi içlerinde gruplanıyorlar	3	2	5
Kimsesiz çocuklar etiketleniyor	2	1	3
Kimsesiz çocuklardan korkuyorlar	1	1	2
Uyumlular, ilişkileri iyi	1	1	2

Korunmaya muhtaç kimsesiz çocuklar ile ailesiyle yaşayan çocuklar arasındaki ilişkilerde normal şartlarda gözle görülür bir sorun olmadığı ancak bu çocukların aileleriyle yaşayan çocuklar tarafından dışlandığı ve korunmaya muhtaç çocukların çok kavga ettiği, aynı zamanda kendi içlerinde gruplanarak kendilerini diğer çocuklardan dışladıkları görüşleri ön plana çıkarken, etiketlenmenin olduğu da görülmektedir. Bu sorunlarla birlikte kimsesiz çocuklardan korkan öğrenciler olduğu, az oranda olsa da korunmaya muhtaç çocuklarla ailesi ile yaşayan çocukların uyumlu ve iyi ilişkiler içinde olduğu okullar da bulunmaktadır.

İlköğretim okulu yöneticilerinin verdikleri cevaplarda; en çok tekrarlanan madde gözle görülür bir sorun olmadığıdır. Sonrasında kimsesiz çocukların kendi aralarında gruplandığını, kavga ettikleri ve etiketlendikleri görüşleri vardır. Ortaöğretim okulu yöneticilerinin verdiği cevaplarda sorun olarak görülen unsurun kimsesiz çocukların dışlandığı, bu çocukların kavga ettiği ve kendilerini dışladığı belirtilmektedir. İlköğretim düzeyinde gözle görülür sorunun daha az olduğu ancak ortaöğretim düzeyinde dışlanma, kavga etme ve kendilerini dışlama ve gruplaşma davranışları daha belirgindir.

Okullarda korunmaya muhtaç kimsesiz çocukların ilişkilerinde gözle görülür bir sorunları olmasa da ailesiyle yaşayan çocuklar tarafından dışlandıkları, beraberinde kendilerini dışladıkları, etiketlendikleri, tepki olarak kavga ettikleri ve kavga etmeleri dışlanmışlıklarını ve etiketlemelerini pekiştirerek büyütmede, döngüsel olarak başka tepkilere neden olmaktadır.

Tespit edilen noktalara ilişkin okul müdürlerinin bildirdiği görüşleri şöyledir; (İM-1): “Gözle görülür bir farklılık yoktur. Ancak korunmaya muhtaç çocukların farklı olduklarını biliyorlar, etiketlenmişler.” (İM-6): “Kendi içlerinde gruplaşma oluyor. Belirli bir problemleri yok. Fakat sıkıntılı durumlarda kendi arkadaşlarıyla hareket ediyorlar. Kurallara uymakta sorun yaşıyorlar...”, (İM-7): “Çok fazla kavga ediyorlar, kendilerini farklı görüyorlar, kendilerini dışlıyorlar, dışlanıyorlar.” (İM-1): “Ailesi ile yaşayan çocuklar korunmaya muhtaç çocuklardan çekiniyorlar. Ön bilgileri ve şahit olduğu olaylar neticesinde beyinlerinde dışlasalar da bunu çok

açık fark ettiremiyorlar. Onlardan korkuyorlar...”, (OM-1): “Normalde pek sorun yok, fakat en ufak bir sıkıntıda etiketleme yapıyor. Karşılıklı dışlanma oluyor.”; (OM-2): “Diğer öğrencilerden ayrılarak kendi aralarında gruplaşma yapmaktadırlar. Dışlandıklarını düşünüyorlar. Bu durum diğer öğrenciler tarafından da dışlanmaya dönüşebiliyor. Argo sözcük çok kullanıyorlar, saldırganlık davranışı gösteriyorlar veya içedönükler. Arkadaşları tarafından yurt çocuğu tabirini çok kullandıklarını belirtiyorlar. Okul ve sosyal kurallara uymakta zorlanıyorlar.”; (OM-3): “Uyumsuzluk söz konusu değil, ancak bazı durumlarda diğer öğrencilerden ayrılarak kendi aralarında gruplaşma olmaktadır. Bu durum diğer öğrenciler tarafından da dışlanmaya neden oluyor, yurt çocuğu tabirini kendileri de çok kullanıyorlar.”; (OM-4): “Problemliler, çok fazla kavgaya ediyorlar. Bu nedenle dışlanıyorlar, diğer çocuklar onlardan korkuyor...”, (OM-5): “Duruma göre değişiyor... Her türlü kavgaya dahil oluyorlar, kavgada olmasa da mutlaka taraf tutuyorlar”.

Tablo 3

Korunmaya Muhtaç Kimsesiz Çocuklar İle Ailesiyle Yaşayan Çocuklar Arasındaki Sorunlar

Görüşler	İlköğretim	Ortaöğretim	Toplam
Korunmaya muhtaç çocuklar etiketlenmiş durumdadır	5	4	9
Korunmaya muhtaç çocuklar dışlanıyor ve kendilerini dışlıyorlar	4	5	9
Korunmaya muhtaç çocuklar hırçınlık ve saldırganlık davranışı gösteriyorlar kendi aralarında gruplanıyorlar	2	2	4
Çok belirgin sorunlar görülüyor	3	1	4
Korunmaya muhtaç çocuklarda disiplin ve düzen sorunu olduğundan diğer öğrencilerle paylaşımında bulunamıyorlar	1	1	2

Korunmaya muhtaç kimsesiz çocuklar ile ailesiyle yaşayan çocuklar arasındaki sorunların en belirgin olanları; korunmaya muhtaç çocukların okullarda etiketlenmiş oldukları ve korunmaya muhtaç çocukların dışlandıkları, beraberinde kendilerini dışlıyor olduklarıdır. Bu sorunlar ilköğretim okullarında ve ortaöğretim okullarında birbirine yakın düzeyde görülmektedir. Etiketleme ve dışlanma ile birlikte korunmaya muhtaç çocukların hırçınlık ve saldırganlık davranışı gösterdikleri ve kendi aralarında gruplandıkları görüşleri bulunmaktadır. Etiketleme ve dışlanma, korunmaya muhtaç çocuklara karşı önyargılı davranışlar oluşturmada ve önyargılar bu çocuklarda tepkiye neden olmakta, beraberinde yeniden etiketleme yapma ve dışlamanın artarak devam etmesine neden olmaktadır. İlköğretim okullarında ortaöğretim okullarına nazaran sorunlar daha az görülmektedir. Korunmaya muhtaç çocukların disiplin ve düzen sorununun olduğu ve bu durumlarının diğer öğrencilerle aralarındaki iletişimi etkilediği okul müdürleri tarafından belirtilmektedir.

Korunmaya muhtaç kimsesiz çocuklar ile ailesiyle yaşayan çocuklar arasındaki sorunlara yönelik okul müdürlerinin görüşleri şöyledir; (İM-1); “Ailesi ile yaşayan çocuklar korunmaya muhtaç çocuklara karşı tepkilerini açıkça ortaya koyamıyorlar. Öğrenci ailelerinin ve çevrenin de bu

yönde etkilerinin olduğu görülmektedir. Korunmaya muhtaç çocuklarda düzen ve disiplin sorunu en belirgin sorunlardır. Aileleri ile yaşayan çocuklar bu sebeplerle ortak bir paylaşım içerisinde olmak istemiyorlar.”, (İM-2); “Hırçınlık, uyumsuzluk, duyu davranış bozuklukları, kendine ve başkasına zarar verme eğilimleri görülmektedir. Kendileriyle iletişim kurmamız çok zor olmaktadır, iletişim kurduklarımızla da genellikle iletişim sorunu yaşanmaktadır...”, (İM-3); “Normalde bir sorun yok ancak, korunmaya muhtaç çocuklardan herhangi birine diğer öğrenciler müdahale ettiğinde birbirlerini buluyorlar, aşırı korumacılar. Diğer öğrencilere öğretmenlere, kendilerinden başka kimseye güvenmiyorlar. Nasihatten hoşlanmıyorlar. Sosyal kuralları ayırt edemiyorlar, yakınlık gösterince kural tanımıyorlar, ilgiyi kullanıyorlar, ...Acıma duyguları çok zayıf, duyu eksikliği görülebiliyor. Engelleri aşmada çabuk yılgınlık gösteriyorlar, yalnız kalmayı sevmiyorlar yalnız kalmaktan korkuyorlar. Ortam değiştirmeyi sevmiyorlar, sosyal yönden sıkıntı yaşıyorlar.”, (İM-6); “Birlikte hareket ettiklerinden diğer öğrencilerden birisi arkadaşlarına herhangi bir davranışı olduğunda gruplaşıyorlar ve diğer öğrenciye tavır alıyorlar, bu nedenle de kendi aralarında grup oluşturuyorlar.”, (İM-7); “Biz devletin çocuğuyuz, annemiz babamız devlet sizin gibi değiliz diyerek kendilerini farklılaştırıyorlar. Çoğunluk olduğu zaman onlara müdahale edilemiyor. Okulda güç oluşturuyorlar, bu diğer çocuklarda korku yaratıyor, küfür ediyorlar. Yalnızken sessiz ve içine kapanıklar.”, (OM-1); “Herhangi bir durum olduğunda dışlanıyorlar, bu çocuklarda kendilerini uzak tutuyor, dışlanma yaşıyor, bu davranışlar da onlarda tepkiye yol açıyor... Hep bir aradalar, grup halinde yaşamaya gayret gösteriyorlar. Yeni çevre edinmekten uzak duruyorlar, yalnız kaldıkları zaman çok ürkekler.”, (OM-2); “Ailelerinin yanlarında yaşayan çocuklarla bu öğrenciler arasında farklılıklar her davranışlarında görülüyor. Görgü kurallarını bilmiyorlar, insan ilişkileri zayıf, bencil davranış sergiliyorlar, bunlar arasında istisna öğrenciler de var.”, (OM-3); “Kendi aralarında birlikte hareket ettiklerinden diğer öğrencilerle aralarında herhangi bir sıkıntı yaşandığında grup oluşturarak kendilerini diğer çocuklardan dışlayarak, genel dışlanma başlatılıyor. Sosyalleşme sorunları var, görgü kurallarını bilmiyorlar, insan ilişkileri zayıf, bencil davranış sergiliyorlar, sadece birbirlerine bağlılar.”, (OM-4); “Kendi içlerinde birlikte hareket ediyorlar, diğer öğrencilere zarar veriyorlar, ailelerinin yanında yaşayan öğrenciler onlardan uzak duruyor.”

Tablo 4

Okul Yöneticilerinin Korunmaya Muhtaç Kimsesiz Çocuklar İle Ailesiyle Yaşayan Çocuklar Arasındaki Sorunlara Yönelik Çalışmaları

Görüşler	İlköğretim	Ortaöğretim	Toplam
Onlarla sohbet ediyoruz ve onları dinliyoruz	5	5	10
Tüm sosyal faaliyetlere katmaya çalışıyoruz.	4	4	8
Rehberlik servisinden faydalanıyoruz	4	2	6
Bütçe yönetimi ile ilgili rehberlikte bulunuyoruz.	1	4	5
Yaşadıkları yerleri ziyaret ediyoruz	2	2	4
Kimsesiz çocuklar üzerinde etkilerimiz çok az	0	4	4

Tablo 4'ün devamı

Görüşler	İlköğretim	Ortaöğretim	Toplam
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından onların sorumluluğunun verildiği öğretmenlerle görüşüyoruz	2	1	3
Kendileri gibi olan akranlarıyla iletişim kuruyoruz	0	2	2
Diğer öğrencilere aynı şekilde davranıyoruz	1	1	2
Kimsesiz çocuklara görevler veriyoruz	1	1	2
Aynı şartlarda büyüyen ve başarılı olan insanları örnek veriyoruz	0	1	1
Uzman ve psikologlar tarafından velilerimize bu çocuklara yönelik konferans verdik	1	0	1

Okul yöneticilerinin korunmaya muhtaç kimsesiz çocuklar ile ailesiyle yaşayan çocuklar arasındaki sorunların çözümüne yönelik çalışmaları arasında en çok belirtilen görüş, onlarla sohbet ediyoruz ve onları dinliyoruz olmuştur. Dışlanma sorununa çözüm olarak bu çocukları tüm sosyal faaliyetlere katmaya çalıştıkları, rehberlik servisinden faydalanmaya çalıştıkları, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından onların sorumluluğunun verildiği öğretmenlerle görüşmeler yaptıklarını, yaşadıkları yerleri ziyaret ettiklerini belirtmektedirler.

Diğer çalışmalar arasında; akranlarıyla iletişim kurma, aynı şartlarda büyüyen ve başarılı olan insanları örnek verme, diğer öğrencilere aynı şekilde davranma, onlara görevler verme, uzman ve psikologlar tarafından velilere bu çocuklara yönelik konferans verdirme bulunmaktadır.

6 ortaöğretim okulu müdüründen 4'ü kimsesiz çocuklar üzerinde etkilerinin çok az olduğunu belirtirken, ilköğretim okulu müdürleri bu yönde görüş belirtmemektedirler. Ortaöğretim okulu müdürleri, akranlarıyla iletişim kurma ve aynı şartlarda büyüyen ve başarılı olan insanları örnek verme yoluna başvururken ilköğretim okulu müdürlerinin böyle çalışmaları yoktur. Bütçe yönetimi ile ilgili çalışmalar ortaöğretim okullarında daha fazladır, rehberlik servisinden ise ilköğretim okulları daha fazla faydalandıklarını belirtmektedirler. Uzman ve psikologlar tarafından velilere, bu çocuklara yönelik konferans verdiren sadece bir ilköğretim okulu müdürüdür.

Okul yöneticilerinin korunmaya muhtaç kimsesiz çocuklar ile ailesiyle yaşayan çocuklar arasındaki sorunların çözümüne yönelik çalışmaları ile ilgili görüşleri şöyledir; (İM-2), "Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü yöneticileri, psikologları, sorumlu öğretmenleri ile görüşüyoruz ve bu kapsamda 3 adet konferans yaptık.", (İM-3); "Yaşadıkları yerleri diğer öğrenciler, öğretmenler ve biz sıklıkla ziyaret ettik, oradaki etkinliklerine, hazırladıkları her faaliyete katılmaya çalıştık. Okuldaki tüm faaliyetlere onları katıyoruz, özellikle sorumluluk veriyoruz, nasihat yerine sorumluluk tercih ediyoruz. Hak etmedikleri bir şeyi vermiyoruz, diğer öğrencilerle aynı davranıyoruz.", (İM-4); "Okullardaki sosyal etkinliklerin hepsinde onlara yer veriyoruz, onları dinliyoruz.", (İM-5); "Okullardaki sosyal etkinliklerin hepsinde yer veriyoruz. Onlarla görüşüyorum, odama rahatlıkla gelirler. Yuva çalışanlarının da çocuk gelişimi ve sosyalliği alanında eğitim almaları, buraların kadroları seçilerek belirlenmelidir.",

(İM-6); “Rehberlik servisinden çok faydalaniyoruz, yakından ilgileniyorlar. Öğrencilerin kendi grup öğretmenlerinden de yardım alıyoruz.” (İM-7); “Rehberlik servisinden destek alıyoruz, kaldıkları evlerdeki öğretmenlerden yardım alıyoruz onlarla görüşüyoruz. Sosyal etkinlik ve faaliyetlere onları da katıyoruz.” (OM-1); “Öğrencilerin rahat iletişim kurmaları için mümkün olduğu kadar konuşuyorum, korunmaya muhtaç çocuklardan iyi yerlere gelenlerden örnekler veriyorum. Olumlu davranışları teşvik ediyorum, destekliyorum, rehber öğretmenden yardım alıyorum, kendi sorumlu öğretmenleriyle görüşüyorum, okullardaki sosyal etkinliklerin hepsinde yer veriyoruz.” (OM- 2); “Bizden çok etkilenmiyorlar, akran grubu onlar için daha etkili, okullardaki sosyal etkinliklerin hepsinde yer veriyoruz, onlara daha çok veriyoruz.” (OM-4); “Rehberlik servisinden destek alıyoruz, kaldıkları evlerdeki öğretmenlerden yardım alıyoruz onlarla görüşüyoruz. Sosyal etkinlik ve faaliyetlere onları da katıyoruz. Veli toplantılarında da grup sorumlusu öğretmenleriyle görüşüyoruz. Mümkün olduğu kadar sohbet ediyoruz. Yurtdışı gezilerine özellikle onları tercih ediyoruz.” (OM-5); “Rehberlik servisinden destek alıyoruz. Kaldıkları evlerdeki ağabeylerinden destek alıyoruz, bizlerin ve öğretmenlerin söylemleri çok etkili olmuyor, fakat evdeki ağabeyleri etkililer. Okuldaki her türlü faaliyete katıyoruz ödülde ve uyarılarda diğer öğrencilerden farklı davranmıyoruz. Sportif faaliyetler, tiyatro, gösterilerde kabiliyetlerine göre görevleri oluyor.” (OM-6); “Bir sorun olmamakla birlikte diğer öğrencilere liderlik yapabilirler. Lider olabilmeleri için görevler veriyoruz”.

Tablo 5

Yapılan Çalışmaların Korunmaya Muhtaç Kimsesiz Çocuklardaki Etkileri

Görüşler	İlköğretim	Ortaöğretim	Toplam
Kabul edildiklerini görmüşler ve kaynaşmışlardır	7	6	13
Daha sakin ve uyumlu oldukları görülmüştür	3	3	6
Oluşan olumlu sonuçlar kısa süreli olmuş, en ufak bir sorunda tekrar başa dönmüştür	2	4	6
Okul çalışanlarını ailelerinin yerlerine koyabiliyorlar	0	1	1

Okul yöneticilerinin korunmaya muhtaç çocuklar ile ailesi yanında yaşayan çocuklara yönelik yaptıkları çalışmalarla, kimsesiz çocukların kabul edildiklerini görerek, ailesi ile yaşayan çocuklarla kaynaşmakta oldukları yönündedir. Bu etkinlikler içinde daha sakin ve uyumlu oldukları, ancak oluşan olumlu sonuçların kısa süreli olduğu en ufak bir sıkıntıda tekrar başa döndüğü belirtilmektedir. Çalışmalarla elde edilen olumlu sonuçların, herhangi bir sıkıntı ile karşılaştıklarında başa dönmeleri ortaöğretim okullarında, ilköğretim okullarına oranla daha fazla olmaktadır. Bir ortaöğretim kurumu müdürü bu çalışmalarda çocukların okul çalışanlarını ailelerinin yerine koyduklarını belirtmektedir.

Okul müdürlerinin yapılan çalışmaların korunmaya muhtaç kimsesiz çocuklardaki etkilerine yönelik görüşleri şöyledir; (İM-1); “Öğrenciye göre farklılık arz etmektedir. Çalışmalarımız

sonucunda davranış değişikliği gördüğümüz öğrencilerimiz olmuştur. Diğer öğrenciler arasında da takdir toplamışlardır. Buna rağmen bütün çabaların sonuçsuz kaldığı öğrenciler de çoğunluktadır.” (İM-2); “Yapılan çalışmalar olumlu sonuçları da beraberinde getirmektedir, okulda daha sakin ve daha uyumlu olabilmektedir, okula devamları artmakta ve etkinliklere daha istekli katılmaktadırlar.” (İM-3); “Kendilerini o çalışmalarda diğerleri gibi görüyorlar, bu çalışmalarla diğer öğrencilere yakın davranmaya başladılar, ancak sürekliliği olmuyor, o nedenle en ufak bir olumsuzluk başa döndürüyor.” (İM-5); “Diğer çocuklarla kaynaşmış haldeler, rahatlıkla iletişim kuruyorlar.” (İM-6,7); “Diğer öğrencilere kendilerini yakın hissediyorlar birlik beraberlik kazandırıyoruz.” (OM-1); “Gruplaşmayı kısa süre olsa da önlüyor, diğerleriyle kaynaşıyorlar, rahatlıkla iletişim kuruyorlar.” (OM-2); “Geçici de olsa davranış değişikliği gözleniyor ancak süreklilik sağlanmıyor. Doğruları kabul ediyorlar fakat yaşantıya gelince eskiye devam ediyor.” (OM-3); “Diğer öğrencilere kendilerini yakın hissediyorlar, iletişimleri güçleniyor, kaynaşıyorlar.” (OM-4); “Enerjilerini sosyal etkinliklere yönelttik, bu şekilde daha az kavga ediyorlar. Gezilerde sosyal etkinliklerde diğer öğrencilere daha yakın oluyorlar, sonrasında tekrar sıkıntılar oluşabiliyor.” (OM-5); “Kafalarında ayrı oldukları düşüncelerinin kısa bir süre ortadan kalktığını düşünüyorum, okul çalışanlarını ailelerinin yerlerine koyabiliyorlar, okulda ve etkinliklerinde bizi ailelerinin yerine koyduklarını hissediyoruz.” (OM-6); “Kendilerine daha çok güvendiklerini görüyoruz, güvende oldukları hissini veriyorlar”.

Tablo 6

Yapılan Çalışmaların Ailesiyle Yaşayan Çocuklardaki Etkileri

Görüşler	İlköğretim	Ortaöğretim	Toplam
Kimsesiz çocukları anlama gayreti içine girmekteler	4	3	7
Kimsesiz çocuklara karşı korkuları azalmakta	3	3	6
Vicdan geliştiriyor, hayat dersi çıkarıyorlar	3	2	5
Kimsesiz çocuklarda görülen yanlış davranışları sergiliyorlar	0	1	1
Kimsesiz olduklarını bilmiyorlar	1	0	1

Okul müdürleri tarafından yapılan çalışmaların ailesiyle yaşayan çocuklardaki etkileri; kimsesiz çocukları anlama gayreti içine girmeleri, bu çocuklara karşı korkularının azalması, vicdan geliştirmelerini sağlamakta olduğu yönündedir. Bu kazanımlar ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde birbirine yakındır. Ortaöğretim okulu müdürlerinden biri, kimsesiz çocuklarda görülen yanlış davranışları ailesi yanında yaşayanların da sergilediğini, bir ilköğretim okulu müdürü ise bu çocukların durumunu gizlediğini belirtmektedir.

Okul müdürlerinin yapılan çalışmaların ailesiyle birlikte yaşayan çocuklardaki etkilerine yönelik görüşleri şöyledir; (İM-1); “Korunmaya muhtaç çocuklara karşı bakış açılarında oldukça önemli değişiklikler meydana gelenlerin sayısı fazladır.” (İM-3); “Önyargıları azaldı, kaynaştılar.” (İM-4); “Bilmiyorlar” (İM-5); “Vicdan yaptıkları, hayat dersi aldıklarını düşünüyorum.” (İM-6);

“Bu çocuklara karşı daha sıcak davranıyorlar, manevi yönleri gelişiyor”, (İM-7); “Bu çocuklara karşı korkuları azalmakta”, (OM-1); “Hayat dersi aldıklarını, vicdan yaptıkları düşünüyorum, kısa süreli de olsa dışlamadan uzak duruyorlar”, (OM-2); “Olumsuz etkilenen öğrencilerimiz oluyor, onların yaptığı yanlış davranışları tekrar edebiliyorlar. Korkuları azalıyor fakat kendileri olumsuz etkileniyorlar. Bazıları da korkularından onlara uyuyor”, (OM-3); “Önyargılarına yönelik düşünmeye başlıyorlar, korkuları azalıyor”, (OM-4); “Bu çocuklara karşı korkuları azalmaktadır. Fakat tam olarak ortadan kalkmamaktadır”, (OM-6); “Hayat dersi alıyorlar, başarmanın isteyince olabileceğini gösteriyorlar”.

Tablo 7

Korunmaya Muhtaç Çocukların Devam Ettiği Okullardaki Rehber Öğretmen Sayıları

Görüşler	İlköğretim	Ortaöğretim	Toplam
Var	4	4	8
Yok	3	2	5

Korunmaya muhtaç çocukların devam ettiği okullardan dört ilköğretim okulunda ve dört ortaöğretim okulunda rehber öğretmen atanmış; üç ilköğretim okulu ile 2 ortaöğretim okulunda ise rehber öğretmen görevlendirilmemiştir. Bu oranlardan, korunmaya muhtaç kimsesiz çocukların devam ettikleri okullarda rehber öğretmen görevlendirilmesine dikkat edilmemekte olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 8

Okul Yöneticilerinin Rehber Öğretmenlerle Yaptıkları Çalışmalar

Görüşler	İlköğretim	Ortaöğretim	Toplam
Öğrencilerle bireysel görüşmeler yapmaktadırlar	4	2	6
Rehber öğretmenler sınıf rehber öğretmenleri ile birlikte uyum sorunlarının tespitinin yapılmasını sağlamaktadır	1	1	2
Okul kurallarına uyum çalışmaları yapıyor	1	1	2
Veli şikâyetlerine çözüm aranıyor	0	1	1

Okul yöneticilerinin rehber öğretmenlerle birlikte yaptıkları çalışmalar; rehber öğretmenlerin sınıf rehber öğretmenleri ile birlikte uyum sorunlarının tespitinin yapılması, öğrencilerle bireysel görüşmelerde bulunmak olmaktadır. İlköğretim okullarında öğrenci ile rehber öğretmenlerin bireysel görüşmelerinin daha fazla olduğu görülmektedir. Okul kurallarına uyum çalışmaları okullarda az da olsa uygulanmaktadır. Ortaöğretimde veli şikâyetlerine çözüm aranırken rehberlik servisinden faydalandığı görülmektedir. Okul rehberlik servisleri, bu çocukların sorunlarının çözümüne yönelik bireysel görüşmeler dışında uzun süreli planlanan çalışmalar yapmamakta, bu çocukların sorunların çözümünde yeterli olamamaktadırlar.

Rehber öğretmenlerle yaptıkları çalışmalara yönelik okul müdürlerinin görüşleri şöyledir; (İM-2); “Öğretmenlerce yapılan bireysel programların sonuçları, yapılan sosyal yardımların planlanması, onların en kısa sürede akranları gibi topluma uyumları konusunda, karşılayamadıkları maddi ve manevi ihtiyaçlarının okul imkânları ve çevre imkânlarıyla karşılanması, uyum sorunlarının ortadan kaldırılması gibi konularda iş birliği yapmaktayız. (İM-3); “Diğer öğrencilere uygulanan aynı çalışmaları yapıyorlar”, (İM-5); “Bu öğrencilerimizle sık sık görüşme yapıyorlar”, (İM-7); “Onlarla birebir ilgileniyorlar. Uyum yaratan öğrencilerle özel ilgileniyor. Okul kuralları ile ilgili çalışmalar yapıyorlar”, (OM-2); “Çalışmalarımızın büyük çoğunluğunu sınıf ve rehber öğretmenlerle gerçekleştiriyoruz. Öğretmenlerin yaklaşımı da etkili oluyor, bardağın boş tarafından bakan öğretmenler dışlanmayı arttırıyor. Görüşmelerimizi ve etkinliklerde nasıl davranılacağı üzerine rehber öğretmenle görüşürüz. Veli şikâyetlerinde rehber öğretmenler çözüm arıyor”, (OM-4); “Olaylarla birebir ilgileniyorlar, hatta onlarla daha çok ve özel ilgileniyorlar. Okul kuralları ile ilgili çalışmalar yapıyorlar”, (OM-5); “Rehberlerimiz hissettirmeden her zaman onlarla özel ilgileniyorlar”.

Tablo 9

Korunmaya Muhtaç Çocukların Yaşadıkları Yerlerin Ziyaret Edilme Sıklıkları

Görüşler	İlköğretim	Ortaöğretim	Toplam
Hiç ziyaret edemiyorum	2	3	5
Yılda 2-3 defa	4	0	4
2-3 ayda 1 defa	0	2	2
Yılda 1 defa	0	1	1
Ayda 2 defa	1	0	1

Görüşülen beş okul müdürü kimsesiz çocukların yaşadıkları yerleri hiç ziyaret etmemiştir. En sık ziyaret eden okul müdürü 2 ayda bir, sonrasında 2 ortaöğretim müdürü 2-3 ayda bir öğrencilerin yaşadıkları yerleri ziyaret etmektedirler. İlköğretim okulu müdürlerinden 4 kişi yılda 2-3 defa çocukların yaşadıkları yerleri ziyaret etmektedir. İlköğretim okulu müdürlerinin, öğrencilere daha fazla ziyarette buldukları görülmektedir.

Tablo 10

Okul Yöneticilerinin Korunmaya Muhtaç Çocukların Gelişimine Yönelik Eğitim İhtiyaçları

Görüşler	İlköğretim	Ortaöğretim	Toplam
Çocukta ve gençte sosyalleşme	3	5	8
Etiketleme ve dışlanmaya karşı önlemler	1	3	4
Etkili iletişim	2	1	3
Ekonomik davranma ve bütçe yönetimi	1	2	3
Şiddeti önleme	2	0	2
Hiç eğitim almak istemeyenler	1	0	1

Korunmaya muhtaç çocukların gelişimine yönelik en çok ihtiyaç duyulan konular çocuk ve gençlerin sosyalleşme dönemlerinde uygulanması gereken çalışmalara yöneliktir, bu çocuklara yönelik etiketleme ve dışlanmaya karşı önlemlerin neler olacağı bilinmemektedir. Etkili iletişim, ekonomik davranma ve bütçe yönetimi, şiddeti önleme maddeleri ihtiyaç duyulan konu başlıklarıdır. Bu öğrencilerle sağlıklı iletişim kurmak önemli ve kaçınılmazdır. Ayrıca her türlü masraflarının karşılandığı ve harçlıkları düzenli olarak verildiği halde; aldıkları paraları doğru kullanamadıkları müdürler tarafından çokça tekrarlanmıştır. Sosyalleşme eksiklikleri vardır, ancak bu sosyalleşme okuldaki sosyal etkinliklerin dışında aile eksikliğinden kaynaklanan, görgü kuralları, başkalarını anlama, okul ve toplum kuralları gibi aile ile başlayan ve okul desteğiyle ilerleyen yaşantılardır. Bu öğrenciler kendilerini dışladıklarından ve diğer öğrenciler tarafından dışlandıklarından sosyalleşmeleri ancak kendi içlerinde gruplaşarak olmaktadır, gruplaşma etiketlenmeyi ve beraberinde dışlanmayı pekiştirmektedir, bu döngü böyle devam etmektedir. Bu sorunlar içinde, hiç bir alanda eğitim almak istemeyen okul müdürleri de bulunmaktadır.

Kimsesiz çocukların gelişimi için ihtiyaç duyulan eğitimler için çalışma grubunun görüşleri; (İM-3); “Harçlık alıyorlar, ancak bütçe yönetimleri zayıf, paralarını gereksiz yerlere harcıyorlar, her şeyi hep tüketceklerini düşünüyorlar. Kısa yoldan meslek sahibi olacaklarını bilmek onların akademik başarısını düşürüyor. Acıma duyguları çok zayıf, duygu eksikliği görülebiliyor. Engelleri aşmada çabuk yılmık gösteriyorlar, yalnız kalmayı sevmiyorlar yalnız kalmaktan korkuyorlar. Ortam değiştirmeyi sevmiyorlar, sosyal yönden sıkıntı yaşıyorlar”, (İM-6); “Özel durumlarını kullanıyorlar, onlara çok hak tanındığını biliyorlar ve kimsenin onlara dokunamayacağını belirtiyorlar, maddi her türlü imkâna sahipler ancak ailelerinin olmayışı her davranışlarından hissediliyor”, (İM-7); “Davranışları ve duruşlarında anne-babalarının eksikliğini hissediyorsunuz. Çok hırcın oluyorlar, kavga sırasında kendilerini kaybedebiliyorlar, bilinçsiz hareket ediyorlar. Biz devletin çocuklarıyız diye durumlarını kullandıkları çok oluyor, durumlarını suiistimal ediyorlar. Diğer çocukları “vali” babamıza gideriz diyerek tehdit ettikleri oluyor”, (OM-2); “Bizden çok birlikte kaldıkları abilerinden etkileniyorlar, sorunlarını onlarla çözmeye çalışıyorlar, bizim etkimiz onlar üzerinde zayıf. Aşırı desteklendiklerini düşündüklerinden kural tanımıyorlar, devlet desteğinin arkasında olduklarını düşündüklerinden durumlarını kullanıyorlar. Maddi her türlü imkâna sahipler temel ihtiyaçları karşılanıyor, maddi güvenceleri var, devlet desteklerinin olduğunun farkındalar, ancak bu onlara sorumluluk vermiyor, bütçe yapmayı bilmiyorlar, sürekli harçlıkları olduğundan hep tüketim halindedeler ve olumsuz yerlerde harcıyorlar, borç alıyorlar. Onlara aile kavramı, aile sevgisi hissettirilmelidir maddiyat bunu çözmiyor”, (OM- 3); “Sosyalleşme sorunları var, görgü kurallarını bilmiyorlar, insan ilişkileri zayıf, bencil davranış sergiliyorlar, sadece birbirlerine bağlılar. Maddi her türlü imkana sahipler temel ihtiyaçları karşılanıyor, maddi güvenceleri var. Onların en büyük ihtiyacı aile eksikliği bu davranışlarına yansıyor”, (OM-4); “Sosyal kuralları tanımak istemiyorlar, bizler etkili olamıyoruz.”, (OM-5); “Sosyal yaşantı eksikliği ve bunun aile dışında nasıl aşılabileceğine yönelik seminer veya kurs olabilir”, (OM-6); “Etkili iletişim ve çocukların gelişim düzeyleri ve yaşa göre sosyal yaşantıları hakkında seminer olabilir.” şeklindedir.

Tablo 11

Okul Yöneticilerinin Korunmaya Muhtaç Çocukların Yaşam Koşulları, Kişilik Özellikleri ve Sergiledikleri Davranışlarına Yönelik Görüş Dizini

Görüşler	İlköğretim	Ortaöğretim	Toplam
Maddi hiçbir sıkıntıları yok, her türlü olanağa sahipler	6	5	11
Normal durumlarda gözle görülür bir sorun yok	4	3	7
Devletin ilgisinin farkındalar ve bu durumu sorun yaşadıklarında kullanıyorlar (kimsenin onlara dokunamayacağını söylüyorlar)	3	4	7
Kısa yoldan meslek sahibi olacaklarını düşündüklerinden akademik alanda devamlılık göstermiyorlar	1	5	6
Sosyal kurallara ve okul kurallarına uymak istemiyorlar	3	3	6
Onlarla ilgilenildiğinde memnuniyetleri görülüyor	3	2	5
Grup halindeyken güç oluşturuyor, kavga ediyorlar	1	4	5
Harçlıklarını kullanmayı bilmiyorlar, sürekli borçlanıyorlar	2	3	5
Görgü kurallarını bilmiyorlar	2	2	4
Argo kelime kullanıyorlar	0	3	3
Uyumsuzluk, hırçınlık ve saldırganlık gösteriyorlar	1	2	3
Güven duyguları zayıf	1	1	2
Yalnız kalmayı sevmiyorlar	1	0	1
Lider ve başarılılar	0	1	1

Korunmaya muhtaç çocukların yaşam koşulları, kişilik özellikleri ve sergiledikleri davranışlarına yönelik okul müdürlerinden 11'i bu öğrencilerin maddi hiçbir sıkıntılarının olmadığı her türlü olanağa sahip olduklarını söylemektedirler. 7 okul müdürü; normal durumlarda gözle görülür bir sorun olmadığını, 7 okul müdürü; devletin ilgisinin farkında olduklarını ve bu durumu özellikle de sorun yaşadıkları zamanlarda kullandıklarını ("Bir devletin çocuğuyuz kimse bize dokunamaz") belirtmektedirler. 5 ortaöğretim okulu müdürü, bu çocukların kısa yoldan meslek sahibi olacaklarını düşünmelerinin akademik alanda devamlılık sağlamalarına engel olduğunu söylemektedir. 5 okul müdürü; harçlıklarını kullanmayı bilmediklerini, sürekli borçlandıklarını belirtirken, 5 okul müdür onlarla ilgilenildiğinde memnuniyetlerinin görüldüğünü söylemektedirler. 6 okul müdürü bu çocukların sosyal kurallara ve okul kurallarına uymak istemedikleri görüşünü belirtmişlerdir, 2'si ortaöğretim okulu müdürü olmak üzere 3 okul müdürü uyumsuzluk, hırçınlık ve saldırganlık davranışları gösterdiklerini, yine 4 okul müdürü görgü kurallarını bilmediklerini, 2 okul müdürü güven duygularının zayıf olduğunu, 1 okul müdürü yalnız kalmayı sevmediklerini belirtmektedir.

3 ortaöğretim okulu müdürü argo kelime kullandıklarını, 4'ü ortaöğretim okulu müdürü olan 5 okul müdürü; grup halindeyken güç oluşturduklarını, kavga ettiklerini belirtmektedirler. 1 okul müdürü ise okulunda bu durumdaki öğrencilerin lider oldukları ve başarı gösterdiğini söylemektedir.

Kimsesiz çocukların yaşam koşulları, kişilik özellikleri ve sergiledikleri davranışlarına yönelik okul müdürlerinin görüşleri şöyledir; (İM-3); “Normalde bakınca bir sorun görünmüyor, ancak korunmaya muhtaç çocuklardan herhangi birine diğer öğrenciler müdahale ettiğinde birbirlerini buluyorlar, aşırı korumacılar. Diğer öğrencilere, öğretmenlere, kendilerinden başka kimseye güvenmiyorlar. Nasihatten hoşlanmıyorlar. Sosyal kuralları ayırt edemiyorlar, yakınlık gösterince kural tanımıyorlar, ilgiyi kullanıyorlar. Devletin aşırı ilgisi onlarda biz farklıyız duygusu veriyor. Bu durumu kullanıyorlar, maddi olanakları çok iyi, hatta bu durumları onları okula farklı kılıyor. Harçlık alıyorlar, ancak bütçe yönetimleri zayıf, paralarını gereksiz yerlere harcıyorlar, her şeyi hep tüketceklerini düşünüyorlar. Kısa yoldan meslek sahibi olacaklarını bilmek onların akademik başarısını düşürüyor. Acıma duyguları çok zayıf, duygu eksikliği görülebiliyor. Engelleri aşmada çabuk yılgınlık gösteriyorlar, yalnız kalmayı sevmiyorlar yalnız kalmaktan korkuyorlar. Ortam değiştirmeyi sevmiyorlar, sosyal yönden sıkıntı yaşadıklarını düşünüyorum.”; (İM-6); “Birlikte hareket ettiklerinden diğer öğrencilerden birisi arkadaşlarına herhangi bir davranışı olduğunda gruplaşıyorlar ve diğer öğrenciye tavır alıyorlar...”; (İM-7); “Biz devletin çocuğuyuz, annemiz babamız devlet sizin gibi değiliz diyerek kendilerini farklılaştırıyorlar. Çoğunluk olduğu zaman onlara müdahale edilemiyor. Okulda güç oluşturuyorlar, bu durumları diğer çocuklarda korku yaratıyor, küfür ediyorlar, yalnızken sessiz ve içine kapanıklar... Çok hırçın oluyorlar, kavga sırasında kendilerini kaybedebiliyorlar, bilinçsiz hareket ediyorlar... Diğer çocukları “vali” babamıza gideriz diyerek tehdit ettikleri oluyor. Onlarla çok özel ilgileniliyor, maddi her türlü olanağa sahipler bunun farkındalar ve hem kendilerini farklı görüyorlar, hem dışlandıklarını belirtiyorlar.”; (OM-1); “...Maddi güvenceleri var, devlet desteğinin onlarda fakındalar, harçlıkları var, kısa yoldan meslek sahibi olacaklarını bilmek akademik olarak ileriye düşünmelerinin önüne geçiyor. Hep bir aradalar, grup halinde yaşamaya gayret gösteriyorlar. Yeni çevre edinmekten uzak duruyorlar, yalnız kaldıkları zaman çok ürkekler...”; (OM-2); “Görgü kurallarını bilmiyorlar, insan ilişkileri zayıf, bencil davranış sergiliyorlar. Kısa yoldan meslek sahibi olacaklarını bildiklerinden akademik hayata ilgileri az, üniversite okumayı düşünmüyorlar. Maddi her türlü imkâna sahipler temel ihtiyaçları karşılanıyor, maddi güvenceleri var, devlet destekleri olduğunun farkındalar, ancak bu onlara sorumluluk vermiyor, bütçe yapmayı bilmiyorlar, sürekli harçlıkları olduğundan hep tüketim halindedir ve olumsuz yerlerde harcıyorlar, borç alıyorlar...”; (OM-3); “Argo sözcük çok kullanıyorlar. Saldırganlık davranışı gösteriyorlar veya içedönükler. Sorumluluk duyguları zayıf, yurt çocuğu tabirini çok kullanıyorlar”.

Tablo 12
Okullardaki Öğrenci Oranları

Görüşülen müdür	Öğrenci sayısı	Görüşülen müdür	Öğrenci sayısı
İM-1	Çok	OM-1	Çok
İM-2	Az	OM-2	Az
İM-3	Çok	OM-3	Çok
İM-4	Az	OM-4	Çok
İM-5	Az	OM-5	Az
İM-6	Çok	OM-6	Az
İM-7	Çok		

Görüşülen okul müdürlerinin okullarındaki öğrenci sayısı 10'ın üzerinde olan okullardaki öğrenci oranı çok, 10 sayısının altındaki öğrenci oranı az olarak kabul edilmiştir. Öğrenci oranının çok olduğu okullarda, gruplaşma, dışlanma ve kavga olaylarının daha çok görüldüğü, öğrenci oranının az olduğu okullarda belirgin sorunların dışında bu çocukların daha az sorun yaşadığı gruplaşmanın ve dışlanmanın daha az olduğu görülmektedir.

Tartışma

Korunmaya muhtaç kimsesiz çocukların devam etikleri okullarda görev yapan okul müdürleri içerisinde kadın yönetici yoktur. Aile eksikliği yaşayan bu çocukların baba modeli ile birlikte onlara anne modeli olabilecek kadın eğitim yöneticilerinin, bu çocukların devam ettikleri okullarda müdür olarak görev yapmadıkları görülmektedir. Korunmaya muhtaç kimsesiz çocukların devam ettikleri okullarda kadın yönetici bulundurulmasına dikkat edilmemektedir.

Kimsesiz çocuklar, yaşamlarının büyük bir bölümünü geçirmek durumunda oldukları ve onları hayata hazırlaması beklenen okullarda etiketlenmiş durumdadır, dışlanıyorlar, dışlanmayı bekleyerek kendilerini dışlıyorlar ve bunlara tepki olarak çevrelerinde kendileri gibi olan diğer kimsesiz çocuklara sığınıyorlar. Sıkıntı yaşadıkları herhangi bir durumda tıpkı bir anne-baba-abla-kardeşin birbirine destek olduğu gibi, ait olduklarını düşündükleri arkadaş gruplarının yanında yer alarak, gruplaşma oluşturuyorlar.

Araştırmamızda görülmüştür ki; kimsesiz çocuklar arasındaki gruplaşma okullarda bulunan öğrenci oranıyla ilişkilidir ve öğrenci oranının fazla olduğu okullarda gruplaşma, güç oluşturma, kurallara uymama, saldırganlık ve beraberinde diğer öğrencilerin onlardan korkarak uzak durması, dışlanma, etiketlenme daha fazla olmaktadır.

Devletin kimsesiz çocukların her türlü maddi ihtiyaçlarını karşıladığı; araştırma grubumuzdaki okul müdürlerinin görüşleri ile desteklenmektedir. Devletin desteğine olan

güvenlerinin, kimsesiz çocuklarda sorumluluk duygusunu olumsuz etkilediği, hep tüketici bireyler oldukları, tasarruf yapmayı öğrenemedikleri, bütçe yönetimlerinin zayıf olduğu görüşlerini ortaya çıkmaktadır. Kısa yoldan meslek sahibi olacaklarını bilmelerinin akademik hayata devam etmelerine engel olduğu görüşleri vardır.

Okul yöneticilerinin bu çocuklar üzerinde özellikle ortaöğretim okullarında etkileri zayıftır. Daha çok yaşadıkları kurumlarda çalışanlardan yardım almaya çalışmaktadırlar. Her türlü sosyal faaliyet içerisinde yer almalarını sağlamakta, bu çocuklarla aileleriyle birlikte yaşayan çocukları bir arada tutacak etkinlikler yapmakta, okullarında rehber öğretmen bulunan müdürler bu öğrencilerin sorunlarına yönelik rehberlik servisinde faydalanmakta, onlarla sıklıkla bireysel görüşmeler yapmaktadırlar. Rehberlik servisiyle birlikte daha çok bu çocukların sorunlarının tespiti yapılmakta ve okul-sınıf kurallarına uyumları sağlanmaktadır. Kimsesiz olup başarılı olan kişiler örnek gösterilmektedir. Diğer öğrencilerin velilerine bu öğrenciler ile ilgili seminer verdiren bir okul müdürü olmuştur. Okul müdürlerinin çalışmaları sonucunda ailesiyle yaşayan çocukların kimsesiz çocuklarla, etkinlikler kapsamında kaynaşma yaşandığı, bu çocuklara karşı olan korkularının azaldığı; kimsesiz çocukların da diğerleriyle kaynaştığı, kabul edildiklerini gördükleri, daha sakin ve huzurlu oldukları gözlenmiştir. Ancak bu gelişimler uzun süreli olmamakta en küçük bir olumsuzlukta yeniden başa dönülmektedir. Korunmaya muhtaç çocukların devam ettikleri okullarda rehber öğretmen görevlendirilmesine dikkat edilmemektedir. Görevlendirilmiş olan rehber öğretmenlerin yaptıkları çalışmalar ise bu çocukların sorunlarının çözümüne yönelik yeterli olamamaktadır.

Yaşamın başlangıcında görülen ilk sosyal davranış, bebeklerin annelerine olan bağlılığıdır. Böylesine bir bağlılık yaşamının başlangıcında, yardıma gereksinim olan bazı hayvan türlerinin yavrularında da görülmüştür. Bağlılığın uyum sağlama yönünden değeri çok büyüktür. Şöyle ki, bebeğin anneye yakın olmasını sağlar, böylece bebek hem beslenir hem de çevreden gelebilecek olumsuz etkilerden korunur. Ancak bebekler büyüdükçe anneye bu şekilde bağlı kalmaz ve çevrelerini araştırmak için ondan koparlar. İlk sosyal davranışın gelişim öyküsü, anneye bağlılık ve ondan kopma ile başlamaktadır. Çocuklar büyüdükçe diğer insanlarla karşılaşır ve onlarla olumlu ilişkiler kurmanın olumlu ve olumsuz yönlerinin gelişimi, örneğin diğerkâmlık veya elseverlik ve saldırganlık, bu nedenle büyük önem taşımaktadır (Morgan, 2009, s. 57). Bebekler anneye bağımlılık gösterir çünkü çevreyi bir süre araştırdıktan sonra sığınabilecekleri, dönebilecekleri tek “güvenilir dayanak” annedir. Eğer anne çocuğun yanında değilse veya etrafta yabancılar varsa, kopma ve araştırma davranışında azalma görülür (Ainsworth ve Bell, 1970). Kimsesiz çocukların okullarda oluşturulan faaliyetler sırasında diğer çocuklarla iyi ilişkiler kurması, sonrasında yaşanan sıkıntılarda yeniden başa dönerek onlardan uzak durması, anneye bağımlılıkla başlayan sosyal davranış gelişiminde oluşan engel nedeniyle çevreden gelebilecek olumsuz bir etkiye karşı dönebileceği güvenilir bir yeri olmadığı duygusu, ancak onun gibi olan ait olduğunu düşündüğü arkadaş grubuna dönebileceği düşüncesinden yeniden o gruba dönmesi, yaşadığı anne kaybından dolayı güven duygusunun oluşamadığına işaret etmektedir.

Korunmaya muhtaç kimsesiz çocukların yaşam koşulları, kişilik özellikleri ve sergiledikleri davranışlara bakıldığında, eğitimin ve sosyalleşmenin aile ile başladığı kabul edildiğinden; görgü

kurallarını bilememeleri, sosyal kurallara ve okul kurallarına uymak istememeleri, uyumsuzluk, hırçınlık ve saldırganlık göstermeleri, güven duygularının zayıf oluşu, yalnız kalmayı sevmemeleri, argo kullanmaları, harçlıklarını kullanamamaları gibi davranışlar aile eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bu davranışlar aileleriyle yaşayan çocuklarda da görülmektedir mutlaka ama ailenin yapısı ve çocuğun kişiliğine göre değişebilmektedir ancak araştırmamız çalışma grubuna göre bu davranışlar kimsesiz çocuklarda belirgin görülen davranışlar olarak verilmektedir.

Okul müdürleri okullarındaki eğitim-öğretim faaliyetleri içerisinde bu öğrencilerin sorunlarının farkındadırlar ancak bu sorunlara köklü çözüm bulacak durumda değildirler. Normal şartlarda aile kurumu içinde başlayan sevgi ihtiyacı, güven duygusu gibi bireysel ihtiyaçları, görgü kuralları, başkalarının davranışlarına karşı hoşgörü, kavga etmemeye dikkat etme gibi sosyal davranışları tek başına okulun verebilmesi güçtür, bu nedenle bu çocukların yaşadıkları kurumlar ile okullar arasında daha sıkı iş birliği yapılması gerekmektedir. Kimsesiz çocukların yaşadıkları yerleri ne sıklıkla ziyaret edildiği sorusuna alınan cevaplardan en sık olanı 2 haftada bir iken, 2-3 ayda bir, yılda 1-2-3 defa ziyaret edenler olduğu gibi hiç ziyaret etmeyen okul müdürleri bulunmaktadır.

Korunmaya muhtaç çocukların gelişimine yönelik bu çocukların devam ettikleri okulların okul müdürlerinin çocuk ve gençlerin sosyalleşmelerine yönelik somut örnekler alabilecekleri, etiketleme ve dışlanmaya karşı önlemlerin neler olacağı, etkili iletişim, ekonomi yapma ve bütçe yönetimi ile şiddeti önleme konularında uygulamalı eğitim görmeye gereksinimleri vardır.

Yuvalarda, sevgi evlerinde, okullarda yapılacak bütün çalışmalara rağmen; kimsesiz çocukların duygu ve yaşantı eksikliklerinin giderilebilmesi için en etkili çözüm onları sağlıklı bir aile ortamlarına kavuşturmakla sağlanacaktır.

Araştırma sonuçlarına göre kimsesiz çocuklar; okullarda etiketlenmiş durumdadır, dışlanmaktalar, kendilerini dışlamaktalar ve bunlara tepki olarak çevrelerinde kendileri gibi olan diğer kimsesiz çocuklara sığınarak gruplaşma oluşturmaktadırlar. Kimsesiz çocuklarda, aile yaşantısından uzak kalmaları nedenleriyle sosyal yaşantı eksiklikleri görülmektedir.

Korunmaya muhtaç kimsesiz çocukların devam ettikleri okullarda görev yapan okul müdürleri arasında kadın yönetici bulunması durumuna dikkat edilmemektedir.

Okul yöneticilerinin bu çocuklar üzerinde özellikle ortaöğretim okullarında etkileri zayıftır. Okul yöneticileri eğitim-öğretim faaliyetleri içerisinde bu öğrencilerin sorunlarının farkındadırlar ancak bu sorunlara kalıcı çözümler bulacak durumda değildirler. Daha çok çocukların yaşadıkları kurumlarda çalışanlardan yardım almaya çalışmakta, her türlü sosyal faaliyet içerisinde yer almalarını sağlamakta, bu çocuklarla aileleriyle birlikte yaşayan çocukları bir arada tutacak etkinlikler yapmaktadırlar.

Okul müdürleri, çalışmaları sonucunda ailesiyle yaşayan çocukların kimsesiz çocuklarla, sosyal etkinlikler kapsamında kaynaşma yaşadığı, bu çocuklara karşı olan korkularının azaldığı; kimsesiz çocukların da diğerleriyle kaynaştığını, kabul edildiklerini gördükleri, daha sakin ve huzurlu oldukları gözlenmiştir. Ancak bu gelişimler uzun süreli olmadığı en küçük bir olumsuzlukta yeniden başa döndüğü belirtilmektedir.

Korunmaya muhtaç çocukların devam ettikleri okullarda rehber öğretmen görevlendirilmesine dikkat edilmemektedir. Görevlendirilmiş olan rehber öğretmenlerin yaptıkları çalışmalar ise bu çocukların sorunlarının çözümüne yönelik yeterli olamamaktadır.

Devlet, kimsesiz çocukların her türlü maddi ihtiyaçlarını karşılamakta; hatta devletin desteğini bilmek kimsesiz çocuklarda sorumluluk duygusunu olumsuz etkilemekte, hep tüketici durumda olduklarından, tasarruf yapmayı öğrenememekte, bütçe yönetimini yapamamaktadırlar. Kısa yoldan meslek sahibi olacaklarını bilmeleri akademik hayata devam etmelerini olumsuz etkilemektedir.

Bu araştırmanın önerileri ise aşağıda sıralanmıştır:

1. Aile eksikliği yaşayan kimsesiz çocukların devam ettikleri okullarda baba modeli ile birlikte onlara anne modeli olabilecek kadın okul müdürlerinin de görevlendirilmeleri gerekmektedir.
2. Kimsesiz çocuklar arasındaki gruplaşma okullarda bulunan öğrenci oranıyla ilişkilidir, öğrenci oranının fazla olduğu okullarda gruplaşma daha fazla olduğundan, bu öğrencilerin belli okullarda yığılması yerine küçük gruplar halinde tüm okullara dağıtılmalıdır.
3. Korunmaya muhtaç çocukların devam ettikleri okulların yöneticileri ile rehber öğretmenlerin; çocuk ve gençlerin sosyalleşmelerine yönelik somut örnekler alabilecekleri, etiketleme ve dışlanmaya karşı önlemlerin neler olacağı, etkili iletişim, bütçe yönetimi ile şiddeti önleme konularında uygulamalı eğitim almaları gerekmektedir.
4. Korunmaya muhtaç kimsesiz çocukların ailelerinden özellikle annelerinden ayrılma yaşı ile güven duygusu ve insan ilişkileri arasındaki ilişki sosyo-psikoloji uzmanları tarafından araştırılmalıdır.
5. Kimsesiz çocuklara, devlet desteğiyle çocuk yuvalarında ve sevgi evlerinde her türlü maddi olanak sağlanırken, onlarda sorumluluk duygusu geliştirecek önlemler alınmalıdır. Ayrıca bu çocuklardan lise çağında olanların, sevgi evleri yerine iyi olanaklara sahip pansiyonlu okullarda, ailelerinden uzak diğer öğrencilerle birlikte öğrenim görmeleri öğrencilerde eşit şartlarda oldukları düşüncesiyle etiketleme ve dışlama olayını azaltacaktır.
6. Kimsesiz çocukların duygu ve yaşantı eksikliklerinin giderilebilmesi için en etkili çözümün, onların sağlıklı aile ortamlarına kavuşmaları ile olacaktır.

Kaynaklar

- Ainsworth, M.D.S., & Bell, S. M. (1970). Attachment, exploration, and separation; Illustrated by the behavior of one-year-olds in a strange situation. *Child development*, 41,49-67.
- Elmacı, D. (2010). Günümüzün yetim kalan kuruluşları: yetiştirme yurtları, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(4), 949-970
- Ersoy, Ş. (2001). *Çocuk yuvasında kalanlarla ailesiyle yaşayan dokuz-on bir yaş grubundaki çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara,
- Fidan, M. (2005). *Sosyal hizmetler çocuk esirgeme kurumu çocuk yuvalarında barınan çocukların WISC-R skorlarının değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Holstein, J. A. & Gubrium, J. F. (1996). *Phenomenology, ethnomethodology and interpretive practice. strategies of qualitative inquiry*. Norman K. Denzin ve Yvonna S. Lincoln (Editörler). London: Sage Publication.
- Gülay, H. (2009). Okul öncesi dönemde akran ilişkileri, *Bahkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 82-93.
- Kalaycı, H. (2007). *Yetiştirme yurtlarındaki çocuklarda sosyal dışlanma riski*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Sakarya Üniversitesi.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2011). *Çocuk hakları ve hukuku*, Ankara: MEB.
- Morgan, C.T. (2009). *Psikolojiye giriş*, (Çev. Ed. S. Karakaş), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Öcal, A. & Kemerkey, G. (2011). Yetiştirme yurdunda kalmış yetişkinlerin devlet ve vatandaşlık algıları üzerine nitel bir araştırma, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 63-82.
- Öztürk, S. (2004). Siyasal toplumsallaşma ve çocuk: Ankara'da ilköğretim çağı öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırma, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, Yıl 5, Özel Sayı 57, Ankara: MEB Yayınları.
- Şimşek, H. & Yıldırım, A. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yazıcı, E. (2012). Korunmaya muhtaç çocuklar ve çocuk evleri, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 499-525

